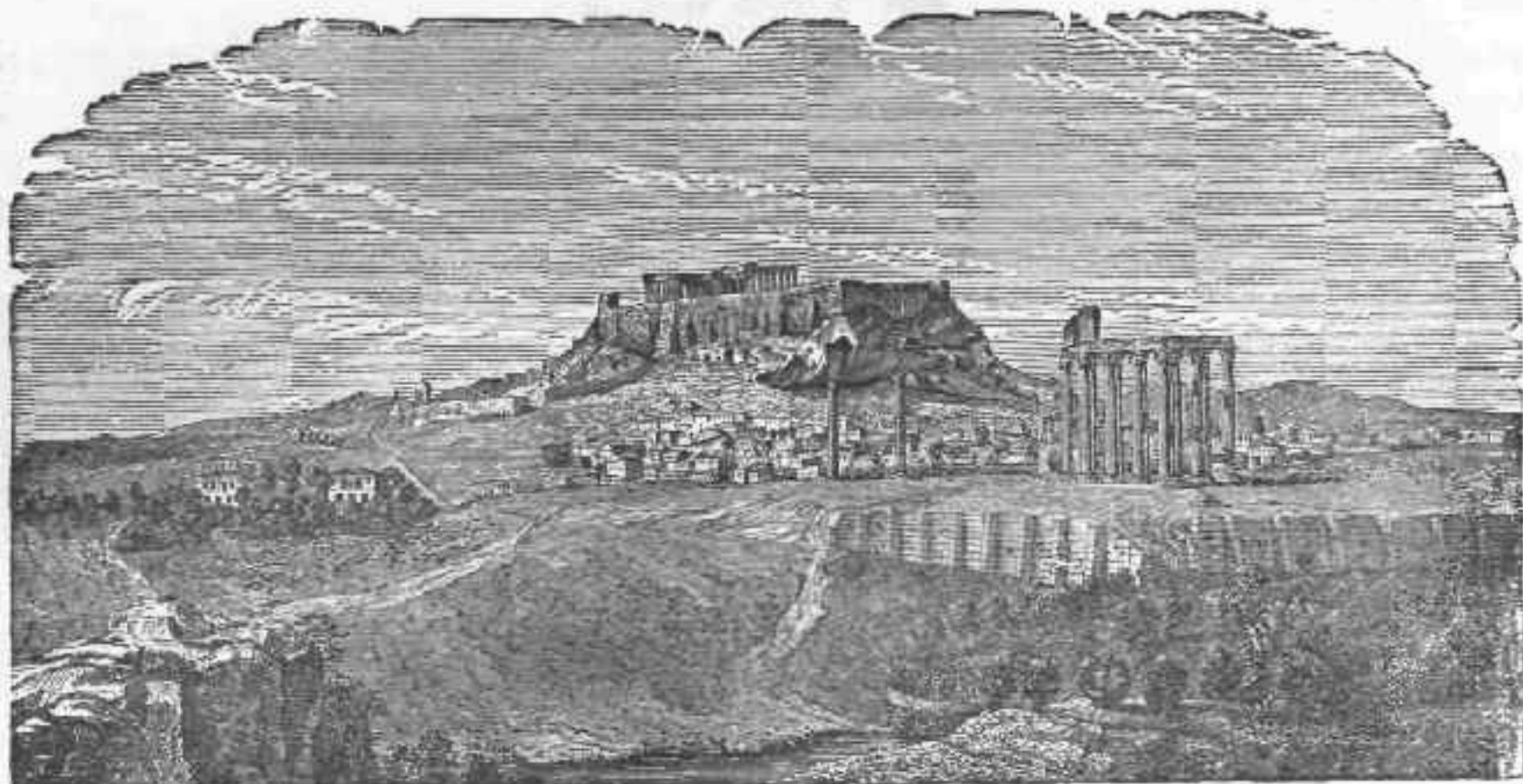

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1862.

ΤΟΜΟΣ ΙΓ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 302.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ II ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΛΑΣΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΧΑΪΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ.

(Συνέχ. Ἰδὲ φυλλάδ. 301.)

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὸ Β', εἰ οἱ Ἕλληνες ἦσαν μὲν συγγενεῖς τῶν Πελασγῶν, ἀπεσχίσθησαν ὅμως ἐν Ἀσίᾳ, ὡς φυλάττοντες τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἐπεὶ τε ἐγένοντο καθ' Ἡρόδοτον. « Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν γλῶσση μὲν ἐπεὶ τε ἐγένετο, αἰεὶ κοτε τῇ αὐτῇ διαχρέεται, ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι· ἀποσχισθὲν μὲν τοι ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ, ἔδν ἀσθενὲς, ἀπὸ σμικροῦ τερ τὴν ἀρχὴν ὀρμεόμενον, αὐξήται ἐς πλῆθος τῶν ἐθνέων πολλῶν, μάλιστα προσκεχωρηκότων αὐτῷ καὶ ἄλλων ἐθνέων βαρβάρων συχνῶν· πρὸς δὲ ὧν ἐμοὶ τε δοκέει οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἔδν βάρβαρον οὐδαμὰ μεγάλως αὐξήθηται. » (Ἐνθα ἀνωτέρω).

Ἐπὶ Ἡροδότου ἐρρέθη, ὅτι οὐδεμία φυλετικὴ διαφορὰ ἦν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, τῶν μὲν καταγομένων ἀπὸ τῶν Πελασγῶν, τῶν δὲ ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους· ἐδείχθη δὲ, νομίζω, ἱκανῶς τὸ ὁμογενὲς τῶν Πελασγῶν καὶ Ἑλλήνων ἐν τοῖς ἐμ-

προσθεν ἐπιβεβαιούμενον καὶ ἐν τοῖς παρ' Ἡροδότῳ Η', 14 πανηγυρικοῦ ἐν ἐκκλησίᾳ ὁμολογίας τῶν Ἀθηναίων περὶ ὁμαίμων, ὁμογλώσσων, ἐπομένως ὁμογενῶν, κοινῶς ἱερὸν ἡθῶν κτλ. ἀμφοτέρων. Ἐπειδὴ ὅμως δείκνυται διάκρισις τις μεταξὺ τῶν δύο γενῶν, φαινομένη ἐν ταῖς ῥήσεσι τοῦ Ἡροδότου « τὸ μὲν τοῦ Πελασγικοῦ, τὸ δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους » καὶ « τὸ δὲ Ἑλληνικὸν, ἐπεὶ τε ἐγένετο, γλῶσση αἰεὶ κοτε τῇ αὐτῇ διαχρέεται, ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι, » μένει νὰ ἐξετασθῇ α'.) ἂν ὑπῆρχε καὶ διακτὶ ὑπῆρχε διαφορὰ γλώσσης μεταξὺ τῶν δύο γενῶν β'.) ἂν τὸ Ἑλληνικὸν ἐχρᾶτο τῇ αὐτῇ γλῶσση ἀφ' ὅτου ἐγένετο καὶ διακτὶ γ'.) τελευταῖον ἂν ἐχωρίσθη τοῦ Πελασγικοῦ ἐν Ἀσίᾳ.

α'.) Ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν ἱστορικῶν ὑπῆρχεν ὄντως διαφορὰ τῆς διαλέκτου (γλώσσης) τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπειδὴ ἐρρύθμισαν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πάντα τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἰδίως καὶ νεωτεριστικῶς, ἄρα ἐρρύθμισαν καὶ τὸ τῆς γλώσσης ἰδίωμα· τῶν δὲ λοιπῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος τὸ ἰδίωμα ἦν διάφοροί τινες ἑτεροιώσεις τῆς Αἰολικῆς καὶ Δωρικῆς διαλέκτου, αἵτινες ὅμως καὶ τοι ἑτεροῖαι οὐσαι τῆς Ἀττικῆς, ἦσαν ὅμως ἀδελφὰ ἀπὸ μιᾶς ἀπορρέουσας μητρὸς· διὸ καθ' ὅλην τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς, ἐλαλοῦντο δύο διάλεκτοι ἡ Αἰολικὴ καὶ ἡ Δωρικὴ κατὰ Στράβ. Η', α, 2

« . . . Ὅσοι μὲν οὖν (ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι) ἤττον τοῖς Δωριεῦσιν ἐπεπλέκοντο, καθάπερ συνέβη τοῖς τε Ἀρκάσι καὶ τοῖς Ἡλείοις, οὗτοι Αἰολιστὶ διελέχθησαν . . . οἱ δὲ ἄλλοι μικτῇ τινι ἐχρήσαντο ἐξ ἁμφοῖν, οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἤττον Αἰολίζοντες ». Ἰδίᾳ δὲ περὶ τῶν Δωριέων λέγει ὁ Στράβων Η', 433 « Καὶ τοὺς Δωριέας δὲ ὀλίγους ὄντας καὶ τραχυτάτην οἰκοῦντας χώραν, εἰκὸς ἐστὶ τῷ ἀνεπιμίκτῳ παρατρέψαι τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη πρὸς τὸ μὴ ὁμογενὲς ὁμογενεῖς πρότερον ὄντας (τοῖς Αἰολεῦσιν.) »

β') Ὁ Ἡρόδοτος δὲ ἐπίστευεν, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι (Σπαρτιᾶται) ἦσαν Δωριεῖς, ἐπηλύθηνος ἀπὸ Δωριίδος (Ἡρ. Η', 73 καὶ ἀλλαχοῦ). Δὲν ἐπιλαμβάνομαι ἤδη τοῦ ζητήματος τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν—Δωριέων—ἐκ Δωριίδος εἰς Πελοπόννησον· παραπέμπων δὲ εἰς τὴν περὶ τούτου πραγματείαν τοῦ Κ. Κ. Παπαρρήγοπούλου, ἰδίως ἐν Σελ. 51, ἐνθα λέγει. « Καὶ ὁ πατήρ τῆς ἱστορίας βεβαίως ὁμοίως, ὅτι τὸ Δωρικὸν ὄνομα δὲν προέκυψεν, εἰμὴ ἐν Πελοποννήσῳ. Τῶντι δὲ ὀνόματα συγγενῇ τοῦ τῶν Δωριέων ὀνόματος ἀναφύονται ἀνέκαθεν ἐπιχώρια ἐν Πελοποννήσῳ. » Ἐφεξῆς φέρει τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου Α', 56, καθ' ἣν οἱ Δωριεῖς τῆς Πελοποννήσου ἦλθον ἐκ Δωριίδος, « εἰς Πελοπόννησον ἐλθὼν Δωρικὸν ἐκλήθη », προσσημαιοῖ, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος λέγει μὲν ἐνταυτῷ, ὅτι τὸ Δωρικὸν ἔθνος ἦλθεν ἀπὸ τῆς στερεᾶς εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ τοῦτο διότι ὑπῆρχον, ὡς φαίνεται, διαφοροὶ περὶ τούτου τοῦ ἀντικειμένου παραδόσεις τὰς ὁποίας ὁ ἱστορικὸς ματαίως ἠγωνίζετο νὰ συμβιβάσῃ. » Κατὰ τὸν Κ. Παπαρρήγόπουλον καὶ τὸν Γ. Γροτς, ὃ κατὰ τὴν ἰδίαν ἐαυτοῦ ὁμολογίαν ἔπεται ὁ Κ. Παπαρρήγόπουλος, Δωρικὴ κατάκτησις ὑπὸ ἔθνους, Δωρικοῦ ἰδίᾳ λεγομένου, δὲν ἐγένετο ἐν Πελοποννήσῳ, ἀλλὰ μᾶλλον φαίνεται γενομένη οἰκαδὲ παλινῆστησίς τις πελοποννησιακῆς τινος ἀριστοκρατίας, ἥτις ἐπαγίωσε τὸ κράτος τῆς ἐν μόνῃ τῇ Σπάρτῃ διὰ τοῦ παραδόξου Λυκούργειου λεγομένου πολιτεύματος. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι διὰ τῆς νομοθεσίας ταύτης τὰ πάντα ἐτράπησαν ἐπὶ τὸ ἀρχαιοτρόπον· πόλεμος ἦν ἡ ἐξάσκησις τῶν Σπαρτιατῶν ἐξορισθέντων τῶν ἄλλων πάντων· καὶ τὸ γλωσσικὸν ἄρα ἰδίωμα ἔμεινε καὶ αὐτὸ ἀρχαιοτρόπον, ὡς φαίνεται ὄντως ἡ λίαν ἀρχαίζουσα Δωρικὴ διάλεκτος.

Συμπεραίνω λοιπὸν, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος πιστεύων Δωριέων καθόδον καὶ κατάκτησιν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίως ἐν Σπάρτῃ, ἀρχηγέτην αὐτῶν Δῶρον υἱὸν τοῦ Ἑλλήνος (Ἡρ. Α', 56), ἐξ οὗ τὸ Δωρικὸν ἔθνος (οἱ Λακ. Σπαρτιᾶται) θεωρεῖται Ἑλληνικὸν (Ἡρ. Γ', 56). Πιστεύων ὅτι τὸ Δωρικὸν (δηλ. τὸ Ἑλληνικὸν ἰδίως ἐνταῦθα) ἀποσχισθὲν τοῦ Πελασγικοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος (δηλ. ἀρχαιότατα) οἴκεε γῆν τὴν Φθιώτιν

(ἐν Θεσσαλίᾳ), ἐπὶ δὲ Δῶρου τοῦ Ἑλλήνος τοῦ Δευκαλίωνος, οἴκεε τὴν ὑπὸ τὴν Ὀσσαν καὶ Πήλιον χώρην (ἐν Θεσσαλίᾳ) καλεωμένην Ἰστιαιώτιν. Ἐκ δὲ τῆς Ἰστιαιώτιδος, ὡς ἐξανέστη ὑπὸ Καδμείων, οἴκεε ἐν Πίνδῳ Μακεδνὸν καλούμενον. Ἐνταῦθα αὖθις εἰς Δρυοπίδα (τὴν ἄλλως Δωρίδα) μετέβη, καὶ ἐκ ταύτης οὕτω εἰς Πελοπόννησον ἐλθὼν Δωρικὸν ἐκλήθη· πιστεύων, λέγω, ταῦτα ὁ Ἡρόδοτος, ἐθεώρει τοὺς Δωριεῖς (Σπαρτ. Ἑλληνας, ὡς εἴρηται) τὴν μὲν ἀρχὴν ἔχοντας ἀπὸ Θεσσαλίας, καταγομένους δὲ ἀπὸ Δῶρου τοῦ Ἑλλήνος τοῦ Δευκαλίωνος, διὸ καὶ αὐτοὺς ἰδίως Ἑλληνικὸν γένος ὑπελάμβανε. Βλέπων δὲ τὸ ὄντως τραχὺ καὶ ἀκατόριστον τῆς Δωρικῆς διαλέκτου τῆς λαλουμένης ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ κατ' οὐσίαν οὐσίας τῆς αὐτῆς τῇ Ἀττικῇ καὶ ἀντιπαραβάλλον αὐτὴν πρὸς τὴν τῶν Ἀθηναίων ἱκανῶς καὶ ἰδιορρυθμῶς διαμεμορφωμένην, ἀντιπαραβάλλον τὸ ἀρχαιοτρόπον τῆς Δωρικῆς πρὸς τὸ εὐρυθμον τῆς Ἀττικῆς, εὐλόγως, νομίζω, τῷ ἐφάνη, ὅτι οἱ Ἕλληνες (Δωριεῖς Σπαρτιᾶται κατ' αὐτὸν), διατηροῦντες ἐπὶ τοσοῦτον, καιρὸν δι' οὗ εἰρήκαμεν λόγους, τὸ τραχὺ καὶ ἀρχαιοτρόπον ἰδίωμα, χρῶνται ἀείποτε καὶ ἐξ οὗτο ἐγένοντο τῇ αὐτῇ γλώσσῃ (διαλέκτῳ). Τοιαύτη ἐκ παραβολῆς διαφορὰ ἤθελε πείσει πάντα νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ Δωριεῖς (Σπαρτιᾶται) ἀρχαίζουσιν, ὡς καὶ τῶντι ἡρχαίζον. Τοῦτο δὲ μὴ δεικνύῃ φυλετικὴν τινὰ διαφορὰν καθ' Ἡρόδοτον; Οὐχὶ βεβαίως, ἀφοῦ αὐτὸς οὗτος ἐβεβαίωσε τὸ ἔμμαιον τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ ὁμόγλωσσον κτλ. Τοῦτο γίνεται καὶ εἰς πολλὰς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, αἱ τινες λαλοῦνται ὑπὸ λαῶν ἀδελφῶν μὲν, ἱκανῶς δ' ἐξηπλωμένων, ὧν τινες μὲν ἔχουσιν αὐτὴν διαμεμορφωμένην καὶ ἀνεπτυγμένην οὕτως, ἄλλοι δ' ἄλλως κατὰ τὴν παρ' ἐκάστοις ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν.

γ') Τούτων οὕτω τεθέντων ἐναπολείπεται ἤδη τὸ ποῦ ἄρα ἀπεσχίσθη τὸ Ἑλληνικὸν τοῦ Πελασγικοῦ. Καὶ τοι τοσοῦτων περὶ αὐτῶν ποικίλων καὶ ἀντιφατικῶν συστημάτων ὄντων, νομίζω τὸ ὁμογενὲς εἰδείχθη ἤδη· τούτου δὲ δειχθέντος ὁ ἀποσχισμὸς ἢ ἡ ἀπόσπασις τοῦ μὲν ἐκ τοῦ δὲ ἡδύνατο γενέσθαι μᾶλλον ἐν Θεσσαλίᾳ ἢ ἐν Ἀσίᾳ κατ' ἄλλο σύστημα. Ἐκεῖνο ὅπερ ἤθελεν ἐπιτείνει μᾶλλον τὴν ιδέαν τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἐν Ἀσίᾳ εἶναι, νομίζω, τὸ τῆς γλώσσας, περὶ οὗ ἤδη ἱκανῶς εἴρηται, ὥστε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ χωρισθὲν ἐν Ἀσίᾳ· ἀλλὰ ἡδύνατο ἐν Θεσσαλίᾳ μοιρᾶ τις τῶν Πελασγικῶν τυγχάνουσα καὶ κατ' ἀρχὰς ἀσθενὲς οὖσα, ἐὼν ἀσθενὲς καὶ ἀποσμιχροῦ τεο τὴν ἀρχὴν ὀρμώμενον, νὰ ἀναπτυχθῇ βαθμηδὸν, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς ὅπωςδὴποτε, ἢ διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος ἢ ἄλλως νὰ διαδοθῇ καὶ νὰ ἐκνικήσῃ βεβαίως διὰ πολλοῦ χρόνου. Ἐὰν ἀφ' ἐτέρου ὑποθέσωμεν τὴν ἀπόσχισιν ἐν Ἀσίᾳ, χα-

λαρούμεν ἱκανῶς τὸν δεσμόν τῆς γλώσσης, καὶ τὴν ταυτότητα καὶ συγγένειαν οὖσαν καταφανεστάτην ἄλλως καὶ μεγίστην, ἕνεκα τῆς μετὰ διαφορῶν φυλῶν μίξεως καὶ συγχωνεύσεως καὶ τοῦ μακροχρονίου ἐπειτα ἀντιβαίνομεν ἀντικρὺς εἰς τὴν παράδοσιν, ἰδίᾳ εἰς τὸν Ὅμηρον εἰς τὸν Ἡσίοδον, εἰς τὸν Θουκυδίδην καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἡρόδοτον, οἵτινες ἀπλῶς οὐδόλως ὑπαινίσσονται ἐπιδρομὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Οὕτω δέ, νομίζω, συμφωνῶ μᾶλλον μετὰ τοῦ Ἡροδότου. Λέγω δὲ μετὰ τοῦ Ἡροδότου, διότι ἐάν παραδεχθῶμεν, ὅτι Δωριεῖς δὲν ἐπῆλθον εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ὅτι ἡ Δωρικὴ κατὰκτησις πρέπει νὰ θεωρηθῇ οἷα ὑπὸ Γρότε καὶ Κ. Παπαρρηγοπούλου, ὅπερ πιθανώτερον, τότε βεβαίως τὸ Ἀττικὸν ἰδιῶμα ἰδιορρυθμῶς ἀναπτυχθὲν διέφερεν ἱκανῶς πάλιν κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν τύπον τοῦ ἀρχαιοτρόπου αἰολίζοντος ἢ δωρίζοντος ἰδιώματος τῶν Σπαρτιατῶν καὶ λοιπῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Στράβων (ἐνθα ἀνωτέρω). Καὶ τοῦ Ἡροδότου δὲ ἡ γνώμη κατ' οὐσίαν εἶναι πολλὰ σύμφωνος. Οὕτω δὲ ἀπαλλαττόμεθα τῆς ἀνάγκης ἵνα θεωρήσωμεν τοὺς Λακεδαιμονίους Δωριεῖς ἢ γένος ἰδίως ἑλληνικόν, ὡς πιστεύει ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις ἄλλως ἔβλεπεν ἴσως τὰς ποικίλας γνώμας καὶ ἐπομένως ἀποσχισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ· ἀλλὰ πρέπει νὰ δεχθῶμεν μᾶλλον, ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ὡς καὶ τῆς Ἀττικῆς, ἦσαν τὸ ἀνέκαθεν ὁμογενεῖς τὰ μάλιστα, εἰς οὓς, ὡς καὶ εἰς τοὺς τῆς στερεᾶς μετέπειτα, βαθμηδὸν τῇ ὁμιλίᾳ μετεδόθη τὸ ἔννομα Ἑλλήνες. Ὁμολογῶ, ὅτι τοῦτο πείθει με περισσότερον, διὸ καὶ σύμφωνον τῇ ἀληθείᾳ θεωρῶ περισσότερον.

Μένει ἔτι περίοδος τις τοῦ Ἡροδοτείου χωρίου δεομένη βραχείας ἀναπτύξεως. « Πρὸς δὲ ὧν ἐμοί τε δοκέει οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἐὼν βάρβαρον, οὐδαμὰ μεγάλως αὐξήθηεν ». Ὁ Ἡρόδοτος, ὡς ἀνωτέρω εἵπομεν, ὁμολογεῖ μὲν, ὅτι πᾶσα ἡ Ἑλλὰς ἐκαλεῖτο ποτὲ *Πελασγία*· δις ἀνεφέρομεν τοῦτο· ἐνταῦθα δὲ λέγων, ὅτι τὸ « Πελασγικὸν—οὐδαμὰ μεγάλως αὐξήθηεν » ἐννοεῖ μᾶλλον μὴ αὐξήσιν τῶν Πελασγῶν ἴσως οὐχὶ τοπικὴν, ἀλλὰ τῆς ἡθικῆς δυνάμεως· νομίζω δέ, ὅτι εἰς τὴν μὴ αὐξήσιν καὶ τὸ βάρβαρον αὐτῶν παράγεται ἴσως ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Πελασγῶν, οἵτινες πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· παραβαλλόμενοι αὐτοὶ τε καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἦσαν βεβαίως τραχεῖς καὶ ἄγριοι καὶ βάρβαροι καὶ ἀσθενεῖς· οὐδόλως ὁμῶς ἀνέρχεται σπουδαίως εἰς τὴν ἀρχαιότητα τὴν Πελασγικὴν, λίαν ἀκροθιγῶς μόνον αὐτῆς ἀπτόμενος.

Οἱ προελληνικοὶ λοιπὸν οὗτοι λαοί, οἱ καθόλου ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων *Πελασγοί* καλούμενοι, ἦσαν οἱ προέλληνες, προπάτορες καὶ λίαν συγγενεῖς

τοῖς Ἕλλησι. Συνεπαγόμενος δὲ ἐκ τῆς Ἀσίας, τῆς *vaginae gentium*, ἱκανὰ στοιχεῖα ἀναπτύξεως, οἶον, τὰς πρώτας καὶ ἀπολύτους γνώσεις καὶ τέχνας, ἰδίως δὲ τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ναυτιλίαν, τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς θρησκείας, τάξιν τινὰ κοινωνικὴν, ὡς δ' εἶπειν, οἶον τι κοινωνικὸν καὶ θρησκευτικόν, ἤμαλλον ἐν ταῖς νέαις ἐδραῖς ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ἄλλου κλίματος καὶ σχέσεων μετ' ἄλλων λαῶν, διατηροῦντές που τὸν ἀρχέτυπον ἀσιατικὸν χαρακτήρα, νὰ ἀναπτύξωσιν ἔτι μᾶλλον καὶ ποικιλοτρόπως νὰ διαμορφώσωσι. Τὴν δὲ ἀνάπτυξιν ταύτην διαδεξαμένη ἡ εὐτυχέστερα μετ' αὐτὴν ἀχαϊκὴ περίοδος ἀνέπτυξε καὶ ἐξέτεινεν ἐπὶ μᾶλλον, ὥστε ἐν τῇ ἀχαϊκῇ ἢ ἄλλως ἡρωϊκῇ περιόδῳ καλουμένῃ βλέπομεν αὐτὴν ἱκανῶς προκεχωρηκυῖαν· παρ' αὐτῆς δὲ παραλαβοῦσα αὐτὴν ἡ ἱστορικὴ περίοδος ὑστερον ἔφερεν αὐτὴν εἰς τὸ μὴ παραιτέρω.

Τίς δὲ ἦν ἡ ἐπὶ τῆς Πελασγικῆς περιόδου ἀνάπτυξις; Εἴρηται, ὅτι οἱ Πελασγοὶ μνημονεύονται οἰκήσαντες ἐν Ἠπείρῳ, ἐνθα ὁ τοῦ Διὸς ἐν Δωδώνῃ ναὸς καὶ τὸ χρηστήριον ἐτιματο μεγάλως· περὶ δὲ τὸν ναὸν ὥκουσι οἱ παρ' Ὀμήρῳ Ἕλαιοι ἢ Σελλοὶ καλούμενοι ὑποφῆται, ἀνιπτόποδες καὶ χαμαιεῦσαι. (1) Ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐνθα ἡ γεωργία ἰδίως πολὺ ἐπέδωκεν· ἐν Βοιωτίᾳ, ἰδίως περὶ τὴν Κοπαίδα, ἐνθα ἱδρυτο ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ πλουσία πόλις Ὀρχομενὸς ἔδρα τῶν Μινυῶν· ἐν Ἀττικῇ, Ἀργολίδι καὶ Σικυῶνι· σποράδην δὲ ἀναφέρονται ὀνόματα ἀρχαιοτάτων τινῶν βασιλέων, οἶον, τὸ τοῦ Ὠγύγου βασιλείας τῆς Ἀττικῆς, 22 ἑκατονταστηρίδας π.Χ., ἐφ' οὗ ἐγένετο ὁ ἐπώνυμος κατακλισμὸς, εἰς τὸ τοῦ Ἰνάχου βασιλείας τοῦ Ἀργους 49 ἑκατοντ. π. Χ. Βασίλειον δὲ ἀρχαιότατον καὶ λίαν ἐκτεταμένον ἦν τὸ τοῦ Ὀρχομενοῦ ἐν Βοιωτίᾳ, οὗ οἱ κάτοικοι *Μινυῖαι* ἦσαν εὐδαίμονες, ἡ δὲ μητρόπολις αὐτῶν διάσημος ἐπὶ πλούτῳ (2). Ἡ δὲ περίγ' γῆ ἐκαλλιεργεῖτο ἐπιμελῶς, ὑπόγειαι δὲ ὀχετοὶ ἢ τεχνητοὶ ὑπόνομοι εἶχον κατασκευασθῆ, δι' ὧν ἡ λίμνη ἐκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ πορθμοῦ, καὶ προϋφύλαττον τὴν χώραν ἀπὸ τῶν πλημμυρῶν αὐτῆς.

Τῶν χρόνων ἐκείνων διατηροῦνται καὶ μέχρι τοῦδε τῆδε καὶ κείσε οἰκοδομήματα, οὐ μικρὸν βαθμὸν πολιτισμοῦ ἐμφαίνοντα καὶ τὸν θαυμασμὸν κινούντα. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἡ τεῖχη ἐκ λίθων ἁγῶν, ἐκ μεγάλων ἀκατεργάστων τμημάτων πετρῶν, ἀκανονίστως καὶ ἄνευ ἀμμοκονίας συντεθειμένων, μόνον δὲ διὰ τοῦ ἰδίου βάρους συνεχρῶμένων, εἰσὶν ἰδιάζοντος ἔυθιμοῦ, ὑπὸ δὲ τῶν μεταγενεστέρων ἀπεδίδοντο τοῖς Κύκλωσιν, ἡμιθέοις ἀνδράσι, διὸ καὶ *Κυκλώπεια* καταχρηστικῶς

(1) Ὁ Ἀδελ. Μακεδ. 104—102. Δημ. Σερμ. Ἠπειρ. § 41, 43.

(2) Κ. Παπαρ. Ἑλ. Ἱστορ. Β', 147.—Στράβ. Θ', 2.

καλούνται. Ὁ Πυρραϊκὸς ἀναφέρει πολλὰ τοιαῦτα Δ', 37, 4. Β', 16, 4, 25, 7, καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰ ἔργα ταῦτα, μὴ δεικνύοντα μὲν μεγάλην τῆς τέχνης ἀνάπτυξιν, ἀλλ' ὅμως βιάιν καὶ ἐπίμονον συνεργασίαν πολυαρίθμων ἐργατῶν, ἄνευ τῶν ἀναγκαιουσῶν μηχανῶν ἐργαζομένων καὶ ὑπὸ κραταιῶν ἡγεμόνων ἐπιταττομένων εἰς τοῦτο φανερώς δηλοῦσιν· ὁ λεγόμενος θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως, θελοειδὲς οἰκοδόμημα ἐν Μυκῆναις, λαίψανα τείχους μετὰ πύλης, ἐφ' ἧς δύο λίθινοι λέοντες ἴσανται, φρίνονται ὄντα τὰ πρῶτα ἐν Ἑλλάδι ἔργα τῆς γλυπτικῆς· τὰ ἐν Τίρυνθι τείχη, καὶ ἀλλαχοῦ ὁ θησαυρὸς τοῦ Μινύου ἐν Ὀρχομενῷ ὑπὸ Πυρραϊοῦ θαυμαζόμενος, καὶ ἀλλαχοῦ, παραβαλλόμενα καθ' ὑπερβολὴν βέβαια πρὸς τὰ Αἰγυπτιακά (1)· διώρυγες καὶ ὑπόνομοι πρὸς ξήρανσιν ἐλῶν καὶ γονιμοποίησιν τῆς γῆς αἰγυπτιακὸν τι ἀναμνησκουσαι, ὅδοι τὴν συγκοινωνίαν διευκολύνουσαι, πάντα ταῦτά εἰσι βεβαίως ἔργα ἀρχαιότατα· ἀλλ' εἰς τίνα αἰῶνα καὶ ὑπὸ τίνος λαοῦ κατασκευάσθησαν ἀδελφὸν· πιθανὸν ἐν τῇ μετὰ τὴν πελασγικὴν ἀρχαίῃ ἢ ἡρωϊκῇ περιόδῳ. Ἐπειδὴ ὅμως εὐρίσκονται ἐν τόποις, ἐν αἷς ἰδίως ἀναφέρεται ὅτι ὄκουν οἱ Πελασγοί, ἀνήκουσι τούτου ἕνεκεν εἰς τὴν Πελασγικὴν περίοδον. (2)

Ἐνεκα τοῦ μεγαλείου αὐτῶν καὶ τῆς πρὸς τὰ αἰγυπτιακὰ ὁμοιότητος εἰκάζουσι τινες, ὅτι ἀνηγέρθησαν ὑπὸ λαοῦ τινος ἱερατικῶς κυβερνωμένου ἢ ἐντελῶς δούλου, διότι ταῦτα συνήθη ὄντα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Ἀσίᾳ, οὐδόλως ἐμφανίζονται μετὰ τὴν πελασγικὴν περίοδον. Ἐκ δὲ τοῦ γεωργικοῦ μᾶλλον χαρακτηρὸς τῶν Πελασγῶν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἐκυθερνῶντο μοναρχικῶς ἢ μικτῶς, δηλονότι μοναρχικῶς καὶ ἀριστοκρατικῶς. ἔχοντες δὲ θρησκείαν γεωργικὴν χαρακτηρὰ ἔχουσαν, ἐλάτρευον θεότητας προεδρευούσας τῶν διαφορῶν μερῶν τῆς φύσεως, ὡς δοτεῖρας τῶν προϊόντων καὶ σωτεῖρας παντός γεννητοῦ ὄντος, μὴ διδόντες αὐταῖς ἰδιαιτέρα ὀνόματα (Ἡρόδ. Β', 52). Ἰδίως δὲ ἐλάτρευον τὸν Δία, οὗ καὶ μαντεῖον διάστημα ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἠπείρου ἦν, αὐτῶς δὲ ὁ Ζεὺς Δωδωναῖος καὶ Πελασγικός, ἐτι δὲ τὴν Γῆν, τὴν μητέρα καὶ δότεῖραν τῶν

καρπῶν· θυσίας δὲ προσέφερον ἀναιμάκτους μᾶλλον ἐκ τῶν καρπῶν τῆς γῆς· οὐδόλως δὲ φαίνεται παρὰ τοῖς δίοις εὐγενέσι Πελασγοῖς συνήθης ἡ ἀνθρωποθυσία. (1)

Ἡ δὲ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι « ὡς καὶ πανταχοῦ » ὀφείλεται τῇ γεωργίᾳ, ἥτις ἦν ἡ κυριωτέρα ἐνασχόλησις τῶν Πελασγῶν, ἐπιδούσα ἰδίως εἰς τὰς ταπεινοτέρας καὶ μᾶλλον διαβρομένας καὶ λιπαινομένας ὑπὸ ποταμῶν πεδιάδας ἀργούς ἢ ἄργος (ἀγρός, ager, acker) καλουμένας· οἶον Πελασγικὸν Ἄργος, Ἄργος ἐν Ἀργολίδι, Βοιωτία καὶ ἀλλαχοῦ (Στράβ. Δ, 5), αἵτινες ἰδίως, ὡς ἔδραι τῶν Πελασγῶν ἐν ταῖς παραδόσεσιν ἀναφέρονται, αὐτόθι ἡγεῖρον ὀχυρώματα κατὰ τῶν ἐπερχομένων ληστῶν ἐξ ὑπερμεγέθων ἀκτεργάστων λίθων ἄνευ ἀμμοκονίας Λαρίσσης καλουμένας (2)· τοιαύτας δεκατρεῖς ἀναφέρει ὁ Στράβων, ὡς εἴρηται· μετήρχοντο ἐτι τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν πειρατείαν πον, καὶ τὴν θαλασσοπορίαν ἐγίνωσκον ὡς διαπεραιωσάμενοι εἰς Κρήτην, ἐλάσσονα Ἀσίαν, νήσου καὶ Ἰταλίαν.

Φαίνεται ἀναμφίβολον, ὅτι ἐν τῇ περιόδῳ ἐκείνῃ τῶν συνεχῶν τῶν λαῶν μεταναστεύσεων οἱ Πελασγοὶ ἐπολέμουν ἐσθ' ὅτε πρὸς τοὺς ἐπερχομένους λαοὺς καὶ ὁμόρους αὐτῶν ἡ κατασκευὴ τῶν Λαρίσσης ἀρκούντως δείκνυσιν τοῦτο ἐτι δὲ καὶ τὰ ἀμυντικὰ μέτρα αὐτῶν, ἃ τε ἐκτεθειμένων εἰς τὰς ληστρικὰς συμμορίας τῶν χρόνων ὅμως ἐκείνων αἱ παραδόσεις δὲν ἐσώθησαν, ἵνα δώσωσιν ἡμῖν εἰδήσιν τινὰ περὶ αὐτῶν.

Τὸ καλοσσιαῖον τῶν εἰρημένων ἔργων μαρτυρεῖ μὲν πως τὸ ἀσιατίζον αὐτῶν καὶ τὴν ἐξ ἀνατολῶν καταγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ, εἰσὶν ὅμως ἔργα κοινωφελῆ σκοπὸν ἔχοντα καὶ ὅλως ἀντίθετον τῆς κενοδοξίας, ἐξ ἧς κινούμενοι οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ἀνήγειρον τὰς πυραμίδας καὶ τοὺς ἐγκολαπτοὺς τάφους κατασκευάζον· ὁμοιότης τις φαίνεται καὶ εἰς τὴν εἰς βίους διαιρέσιν τῶν λαῶν (castes), ὑποφαινομένην πως

(1) L. Ross Ἀρχ. τῶν τεχνῶν Σ. 67 καὶ τὴν 4 σημειῶσιν. F. Aldenhoven. Itinéraire descriptif de l'Asie et du Peloponnèse. Athènes 1841. περὶ τῶν Μυκηνῶν Σελ. 383—393. περὶ Τίρυνθος—393 καὶ περὶ τῶν λοιπῶν.

(2) Das Leben der Griechen und Römer nach antiken Bildwerken dargestellt von E. Guhl und W. Koner. Erste Hälfte: Griechen. Berlin. 1860. S. 58. — «Neuerdings dagegen pflegt man derartige Anlagen als pelagische zu bezeichnen, indem man dieselben als Werke des Pelagischen Volksstammes betrachtet; eine Ansicht, die ihre Bestätigung darin zu finden scheint, dass derartige Denkmäler zumeist an solchen Orten vorkommen, die ursprünglich von jenem Volksstamme in Besitz genommen waren.» ἐτι δὲ Schlosser ἔνθα ἀνωτέρω.

(1) Σημειωτέον περὶ τῆς ἀνθρωποθυσίας, ὅτι ὁ μὲν Friedreich (Die Realien κτλ. Σελ. 439 Σημ. 3) λέγει, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἔχνος αὐτῆς παρ' Ὀμήρῳ. Τὸ τῶν 12 Τρώων θυσιασθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἐν τῇ πυρᾷ τοῦ Πατρόκλου, ὡς ἐν πολέμῳ γινόμενον, δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἀνθρωποθυσίαν. — Ἰχνη ὅμως αὐτῆς ἀρχαιότατα ὑπάρχουσιν ἰκανὰ ἐν ταῖς παραδόσεσιν, οἷον, αἱ τῇ Ὀρχομενίῳ Διὶ λαρυστήρ, αἱ τῶν θυγατέρων τοῦ Αἰῶ, τοῦ Ἐρεχθίδος, τῆς Ἰριγενείας καὶ τοῦ Μενονικέως· ἐτι αἱ παρὰ τοῖς Ἀρκάσι γινόμεναι μέχρι τῆς 2 μ. Χ. ἐκατονταετηρίδος ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους. Αὗται ὅμως ἦσαν μᾶλλον ἐξίλαστικαὶ θυσίαι πρὸς ἐξίλειψιν τοῦ ὀργισθέντος θεοῦ ἢ πρὸς ἀποτροπὴν κακῶν ἐπερχομένων οὐχὶ δὲ καὶ τιμητικά. Τὸ δὲ παρὰ τοῖς Ἀρκάσι γινόμενον (Παυσ. Η', 38, 7) δείκνυσιν ἵσως τὸ ἀναλλοίωτον τῶν Ἀρκάδων Πελασγῶν ἀνέκθεον. Schömann, Gr. Alt. 2 Band S. 222—223.

(2) Λεξικὸν Passow καὶ Rost ἐν λέξει.

υπάρχουσιν ἐν τοῖς σκοτεινοτάτοις ἐκείνοις χρόνοις (1). καθόλου δὲ ἡ Πελασγικὴ περίοδος διακρίνεται τῆς μετ' αὐτὴν, ὡς τὰ κυκλώπεια οἰκοδομήματα τὰ ἐπὶ τῆς ἐπομένης περιόδου ἀνεγερθέντα. Διότι ἐν τῇ ἀκριβεστέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος οὐ μόνον μνεία ἱερτικῆς τινος τάξεως δὲν γίνεται, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσι, τῷ ἀρχαιοτάτῳ σωζομένῳ Ἑλληνικῷ ποιήματι, οὐ μόνον οἱ ἱερεῖς ἐξουσίαν τινὰ δὲν ἔχουσιν, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ τῶν λαῶν ἡγέτορες ἔχουσι καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην. Ἡ ἐν τοῖς ἔπεσι ἱστορία τῶν Ἑλλήνων δείκνυσι πρόοδον ἀμέσως μετὰ τὴν πελασγικὴν ἐξεληλυθῆσαν. Τοσοῦτον δὲ διαφέρει ἡ μία τῆς ἄλλης, καὶ τοσοῦτον αἱ παραδόσεις τῆς πελασγικῆς ἦσαν ξέναι τοῖς Ἕλλησιν, ὥστε οἱ ποιηταὶ μετὰ ταῦτα οὐδὲν ἀναφέρουσιν αὐτῆς, οὐδὲ οἱ ἱστορικοὶ τι πλέον ἀνεζήτησαν· τοῦναντίον δὲ περὶ τῆς μετὰ ταῦτα τῆς ἀρχαίας λεγομένης· αὕτη ἐθεωρεῖτο ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν Ἑλλήνων, ἐξ αὐτῆς δὲ οἱ ποιηταὶ ἠρύσθησαν τὴν ὅλην τῶν ποιητικῶν ἔργων τῶν.

Περὶ δὲ τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὑπὸ τῶν μετέπειτα ἀναφερομένων ξένων ἀποίκων Κέκροπος ἐξ Αἰγύπτου (1582 π. Χ.) εἰς τὴν Ἀττικὴν, Κάδμου ἐκ Φοινίκης εἰς Βοιωτίαν (1549) Δαναοῦ ἐξ Αἰγύπτου εἰς Ἄργος, καὶ Πέλοπος ἐκ Φρυγίας εἰς Ἠλίδα τῆς Πελοποννήσου, λέγομεν σχεδὸν βεβαίως, ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἀναφέρονται εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας Ἑλληνικὰς παραδόσεις, ἦσαν φαίνεται, μυθεύματα πλασθέντα μετὰ ταῦτα, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐσχέτισθησαν μετὰ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς. Ἰσως ἐκπροσωπεῖται δι' αὐτῶν ἡ ἀρχαιότατα ὑπάρχουσα σχέσις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς. (2)

Ὅτι ἱκανῶς ἐπενήργησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνατολὴ καὶ ἰδίως ἡ Φοινίκη, ὡς οἰκουμένη ὑπὸ λαοῦ ναυτίλου καὶ ἐμπορικοῦ, καὶ ὅτι οἱ προελληνικοὶ λαοὶ παρ' αὐτῶν παρέλαβόν τινες γνώσεις καὶ τέχναι, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου (Α', 8) Φοίνικες εἶχον κατοικήσει τινὰς τῶν Κυκλάδων νήσων, ἔτι δὲ τινὰς τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἡπείρου. Ἐπίσης ἐν Κύπρῳ, καὶ Κρήτῃ ἱκανοὶ Φιλισταῖοι, συγγενεῖς τοῖς Φοίνιξι, μετὰ τὴν τῶν Ἰκσῶς ἐκβαλὴν ἐξ Αἰγύπτου πιθανὸν· οἱ τεχνῖται Τελχῖνες ἦσαν ἐν Ρόδῳ, ἦσαν Φοίνικες· καὶ ἀλλαχοῦ φαίνονται Φοίνικες· ἀδελφὸν ὅμως πόσον ἦν τὸ ἐκασταχοῦ στοιχεῖον. Ἐν Θήρᾳ ἔτι, Μήλῳ, Λήμνῳ, Σαμοθράκῃ Θάσῳ, ἐνθα πρῶτοι ἀνεκάλυψαν μεταλλεῖα χρυσοῦ. Ἀναμφιβόλως οἱ Φοίνικες ἐθαλασσοκράτουν ἀρχαιότερον τῶν Ἑλλήνων καὶ πολὺ

πρὸ αὐτῶν εἶχον πολιτισθῆ. Ἐπεμίσγυντο δὲ καὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἅτε ναυτίλοι ὄντες καὶ δι' ὧν τῶν θαλασσῶν ποντοποροῦντες, εἶχον μὲν που πρακτορεῖα πρὸς ἐμπορίαν, ποῦ δὲ καὶ κατακτήσεις τινὰς ἰσως ἐν τῇ χώρᾳ ἐποίησαν, οὐ μόνον ἐμπορεύματα, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικὰς ἰδέας μεταδιδόντες. Τὰ Κύθηρα κατελήφθησαν ὑπὸ Φοινίκων μετερχομένων αὐτόθι ἀλιεῖαν πορφύρας καὶ βαφικὴν καὶ διαδόντων τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης, ὅποθεν διεδόθη καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Τὰ λίαν τιμώμενα, καὶ ἰδίως ἐν Λήμνῳ καὶ Σαμοθράκῃ τελούμενον Καθεῖρια μυστήρια φαίνονται φοινικικῆς καταγωγῆς ὄντα καὶ τοῖς αὐτόθι οἰκοῦσι μεταδοθέντα μεμιγμένα πῶς ὅμως, ὡς καὶ ἡ τῆς Ἀφροδίτης λατρεία, μετὰ ἐγχωρίου στοιχείου. (1). Ἡ δὲ θαλασσοκρατορία τῶν Φοινίκων φαίνεται λίαν πρωϊμῶς παυσχαμένη. Ὅπως δὲ ποτε ἂν θεωρηθῇ ὁ Μίνως μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Κρήτης τρεῖς γενεάς περίπου πρὸ τῶν Τρωϊκῶν (Θουκ. Α', 8), ἐν Κρήτῃ ἀνεφάνη δύνάμεις θαλασσία ἱκανῶς ἰσχυρά, ἐκβαλοῦσα αὐτοὺς τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσης.

Ἵσπε ἀναμφιβόλως οἱ Φοίνικες πρωϊμώτατα ἐσχέτισθησαν μετὰ τῶν προελληνικῶν λαῶν· ὅτι δὲ πρόσωπα ἢ ἀποικοὶ ἀπόκησαν ἐκ Φοινίκης, Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ταῦτα βεβαίως ἀνήκουσιν εἰς τὴν χώραν τῶν μύθων, οὐδὲ δύναται νὰ πιστευθῶσι ποτε· διότι λεγόμενα ὑπὸ ἱκανῶς μεταγενεστέρων συγγραφέων, καὶ ὧν οὐδ' ἔχνος φαίνεται ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσιν, εἰσὶ μᾶλλον Πελασγικαὶ ἢ προελληνικαὶ παραδόσεις. Οἱ οἰκιστὰι τῶν πόλεων ἢ διχμορφῶνται καὶ νομοθεταὶ τῶν πρώτων ἀνθρώπων ἐν τοῖς Πελασγικοῖς μύθοις κείμενοι, μετεπλάσθησαν ἔπειτα εἰς ἥρωας Ἕλληνας· μετὰ ταῦτα δὲ ἐκ τῆς τῶν Ἑλλήνων προθυμίας, ἵνα θαυμαστώσωσι τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας τῶν, μετεβλήθησαν εἰς ἐπὶ ἡλίου ἐξωθεν, ἐκ Φοινίκης δηλονότι, Αἰγύπτου καὶ Ἀσίας.

Ἐκ τούτων ἀπάντων νομίζω, ὅτι μετὰ βεβαιότητος ἱκανῶς ἐξάγεται, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀρχαιότατα εἶχε σχέσιν μετὰ τῆς Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου· ὅτι ἀποικίαι ἰδίως αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι οὐδόλως ὑπῆρχον ἐπὶ Ὀμήρου (καὶ ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν)· τοῦλάχιστον ἐν τοῖς ἔπεσιν οὐδόλως μνεία αὐτῶν γίνεται, ἐνῶ τῆς ἐμπορίας αὐτῶν πολλάκις. Ὅτι οἱ προελληνικοὶ λαοὶ ἔφερον ἐξ Ἀνατολῆς τὰ σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἰδιορρυθμῶς ἀνέπτυξαν αὐτὸν καὶ τὴν γλῶσσαν, μὴ δαμνισθέντες μεμορφωμένον πολιτισμὸν ἢ σοφίαν ἐκ

(1) K. H. 'Ελ. 'Ιστ. Α', 75—

(2) Schlosser ἐνθα ἀνωτέρω, K. Παπαρρ. 'Ελ. 'Ιστορ. Α' Σελ. 43—56 ἰδίως.

(1) Περὶ τῶν Καθερίων καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς μυστηρίων ἴδε Schömann's griech. Alterth. 2. Band S. 59—362 Die Samothrakischen Mysterien ἰδίως δὲ Preller's griech. Mythologie I. Band (2te Aufl.) Anhang. Die Kabiren und Kabirmysterien s. 660—673.

τῆς Ἀνατολῆς, ὥς τινες διατείνονται, ἀλλὰ μορφώσαντες αὐτοὶ αὐτὸν ὡς δαίκνυται ἐκ τοῦ ἐλευθερίου πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς γλώσσης, ἥτις οὐσα ἡ ἀρμονικωτάτη καὶ εὐγενεστάτη ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων γλωσσῶν, δὲν εἶναι βεβίως προϊόν τῆς συμβολῆς τῶν τραχειῶν καὶ βαρβάρων γλωσσῶν τῆς Φοινίκης καὶ Αἰγύπτου. Ὅτι τὰ περὶ τῶν ἀποίκων μυθεύματα εἰσι μεταγενέστερα πλάσματα ἐπὶ τῷ εἰρημένῳ μόνον σκοπῷ πλασθέντα· τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Ἑλλάδος παρέλαβόν τινα παρὰ τῶν Φοινίκων, οἷον τὴν ἀλφάβητικὴν γραφὴν, μέτρα τινα καὶ σταθμά· δὲν παραδέχομαι ὅμως, ὅτι ἔλειπον πάντως ταῖς ἱκανῶς προεχωρημένοις ἐκείνοις λαοῖς μέτρα καὶ σταθμά, πιθανὸν καὶ γράμματα (1). Ὅτι τέλος οἱ προελληνικοὶ οὗτοι λαοὶ, ἄλλως Πελασγοὶ καλούμενοι, ἐξ Ἀσίας ἐλθόντες ἦσαν οἱ προπάτορες καὶ συγγενέστατοι τοῖς Ἕλλησι τοῖς μετὰ ταῦτα· ὅτι τὸ τῶν Πελασγῶν ὄνομα κατὰ τὴν 15 π. Χ. ἑκατονταετηρίδα οὐκ οἶδ' ἀνθ' οὗτου σχεδὸν ἀπέστη, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἕτερον ὄνομα ἐν Ἑλλάδι, τὸ τῶν Ἀχαιῶν, φαίνεται ἐπικρατέστερον, ἐκείνου μόνου ἐνιαχοῦ φαινομένου· νέα δὲ ἑκτοτε πολιτικὴ ἀναδιοργάνωσις φαίνεται ἀναπτυσσομένη ἀντίθετος οὕτως εἶπεν τῆς προηγούμενης. Ἰσως ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐγένετο ἐξ ἐσωτερικοῦ τινος σάλου μάλλον, πιθανῶς ἐκ τῆς καταβολῆς τοῦ ἀσιατίζοντος μάλλον ἱερατικοῦ καὶ δυναστικοῦ συστήματος, καὶ οὐχὶ ἐξ ἐξωτερικῆς τινος ἐπιδρομῆς νέου ξένου στοιχείου. Ὅπως δὴ ποτε ὅμως ἡ γενομένη ἀνάπτυξις τῆς πελασγικῆς ἐκείνης σκοτεινῆς περιόδου ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς τὴν μετὰ ταῦτα περίοδον, ἥτις ἐστὶ μάλλον ἀνέπτυξε καὶ ἐμόρφωσεν αὐτήν· ἡ δὲ περίοδος αὕτη ἀρχομένη περίπου ἀπὸ τοῦ 1400—900 π. Χ. καλεῖται ἀρχαϊκὴ δι' ὃν εἴρεται λόγον, ἐτι δὲ ἡρωϊκὴ, εἰς ἣν ἤδη ἐρχόμεθα.—

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

Περὶ τοῦ « ἄλλη ἄλλω γλῶσσα
μεμιγμένη. »

Ἐν ἱλ. Β', 803 ἀναγινώσκεται πολλοὶ γὰρ κατὰ ἄστυ μέγα Πριάμοιο ἐπίκουροι, ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσαι πολυσπερέων ἀνθρώπων, τοῖσιν ἕκαστος ἀνὴρ σημεινέτω, οἷς περ ἄρχει, τῶν δὲ ἐξηγεῖσθαι κοσμησάμενος πολιήτας. » Σημειωτέον α) ὅτι πάντοτε οἱ Τρῶες διακροῦνται παρὰ τῷ ποιητῇ εἰς ἰδίως Τρῶας καὶ εἰς ἐπικούρους. Τρῶες ἰδίως λέγον-

ται οἱ κάτοικοι τοῦ Ἰλίου καὶ τῶν πέριξ εἰς στενωτέραν σημασίαν τῆς λέξεως, εἰς δὲ πλατυτέραν λέγονται οἱ πλεῖστοι λαοὶ καὶ ἄριστοι βεβαίως περὶ τὴν Τροίαν, πρὸς Ἑλλήσποντον Φρυγίαν, Μυσίαν, ὧν οἱ ἡγεμόνες ἦσαν ὑποτελεῖς τοῦ Πριάμου. Τῶν ἐπικούρων ἐκ πολλῶν μερῶν μακρόθεν κεκλημένων (πολυκλήτων), ἐκ Θράκης ἀπ' Ἀξιοῦ εὐρυρέοντος, ἐκ Παιονίας, ἐκ Παφλαγονίας ἐξ Ἀλιζώνων, ἐκ Μυσίας, ἐκ Φρυγίας, ἐκ Μαιονίας (Λυδίας) ἐκ Καρίας, καὶ τηλόθεν ἐκ Λυκίας Ξάνθου ἀπὸ δινήμεντος, βεβαίως ὡς πολυσπερέων, καὶ ἑτερογενῶν καὶ ἀλλογενῶν αἱ γλῶσσαι πάντως ἦσαν διάφοροι· καὶ αὐτοὶ δὲ ἦσαν ἑτερογενεῖς πρὸς τε ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς Τρῶας τινές. Τοῦτο σημειοῖ καὶ ὁ Crusius αὐτόθι καὶ ὁ Εὐστάθιος (ἐκδ. Ῥώμης Τόμ. 1 Σελ. 349) « τὸ δὲ ἄλλων ἄλλη γλῶσσα, οὐχ ὁμογενεῖς εἶναι δηλοῖ τοὺς ἐν τῇ Τροίᾳ, (δηλ. ἐπικούρους διότι περὶ αὐτῶν ὁ λόγος) οὐδ' ὁμογλώσσους· δὴ καὶ βαρβαρικώτερον ἐν τοῖς ἐξῆς κλάζουσι. » Εἰς ταῦτόν φέρει καὶ τὸ ἐν ἱλ. Δ, 436. ὧς Τρῶων ἀλαλητὸς ἀνά στρατὸν εὐρὺν ὁρώρει· οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος οὐδ' ἱα γῆρυς, ἀλλὰ γλῶσσα ἐμέμικτο, πολύκλητοι δ' ἔσαν ἄνδρες. » Ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι Τρῶας ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς πάντας τοὺς τῶν Ἑλλήνων ἐχθροὺς Τρῶας καὶ ἐπικούρους· ἡ δὲ γλῶσσα τῶν ἐπικούρων, ὡς δεδήλωται, οὐκ ἦν μία γῆρυς, οὔτε μία φωνὴ καὶ ἡ γλῶσσα ἦν ἀνάμικτος περὶ τοῦτου ὁ Εὐστάθιος (αὐτόθι Σελ. 494) « Ὁ γὰρ πολὺς στρατὸς (τῶν Τρῶων) ἀκόσμως ἔχων καὶ πολὺν ἀπετέλει θόρυβον, οὗ τὴν αἰτίαν ἀριδηλότερον ὁ ποιητὴς ἀποδίδουσι, φησί· οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος, οὐδ' ἱα γῆρυς· ἀλλὰ γλῶσσ' ἐμέμικτο, πολύκλητοι δ' ἔσαν ἄνδρες, ἡγουν ἐκ πολλῶν συγκληθέντες γλωσσῶν. Οἱ γὰρ Ἕλληνες, ὡς ὁμόγλωσσοι οὐ πολύκλητοι, βραχὺ τι κατὰ τὰς διαλέκτους διαφέροντες καὶ οὐδὲ τοῖς τόποις πολυσπερές καὶ πάνυ μακρὰν διεστῶτες. » Ἐξ οὗ καταφαίνεται, ὅτι τὸ ἐπὶ Ὀμήρου ὁμόγλωσσοι καὶ ὁμογενεῖς τῶν Ἑλλήνων παρετήρησεν ὁ Εὐστάθιος, ἐτι δὲ καὶ τὰς βραχυτάτας πάνυ παραλλαγὰς περὶ τὴν γλῶσσαν, ὑπερ ἣν ἐπομένον καὶ τῶν μεταναστεύσεων ἐνεκα καὶ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς διαφόρου ἀναπτύξεως. « Οἷος δὲ ὁ θροῦς τῶν διαφόρων γλωσσῶν (ἐξακολουθεῖ ὁ Εὐστάθιος) ἴσασιν οἱ παπειραμένοι· παρ' οἷς ἐγνωσται καὶ ὡς τὸ τῶν ὁμογλώσσων ἀνάρμοστον ὅτε διαφόροις μερίζονται γνώμαις, παραβολῆς δέεται Ὀμηρικῆς παριστώσεως ἐναργῶς ἡλίκαν κλάζουσιν. Ἐνταῦθα δὲ νοητέον, καὶ ὅτι καὶ ὁ ποιητὴς σιωπᾷ, ὅμως τὸ πρᾶγμα νοεῖν δίδωσιν, ὡς οἱ Τρῶες ἐν τῷ δημηγορεῖν, ὑποβολεῦσιν ἐχρῶντο, ὃ ἐστὶν ἐρμηνεῦσι· οὐ γὰρ αἱ, ὡς ἐβρέθη, μεμιγμέναι γλῶσσαι συνιέναι ἄλλως εἶχον ταῖς Ἑ-

(1) Shömann's Ἐνθα ἀνωτέρω 1, 8.17—Ἡρ. Α', 58—61.